

Kirjoitus on julkaistu samansisältöisenä Hiisi-lehdessä 1/2014

Konniveden Haukkavuoren kalliomaalaus – Suomen vanhin kalliomaalaus?

Matti Hakulinen

Kuva Matti Hakulinen

Konniveden Haukkavuoren laukkaava hirvi on kaunis ja taidokkaasti tehty. Pienehkö ilmeikäs täyteishirvi on kuvattu etuviistosta. Erityisesti kiinnittyy huomio korviin ja niiden asentoon. Realistisen maalauksen iäksi on arvioitu jopa 7000 vuotta (Kivikäs 2005, s.40, Miettinen 2000, s 79 – 80). Tällöin se olisi varhaiskampakeraamisen kulttuurin aikainen – yksi vanhimmista Suomen kalliomaalauksista yhdessä läheisen Konniveden Rautakankaanvuoren, Asikkalan Patalahden ja Laukaan Saraakallion ylimpien maalausten kanssa. Nämä korkealle tehdyt Konniveden maalaukset ovat noin viisi - kuusi metriä nykyisen vedenpinnan yläpuolella.

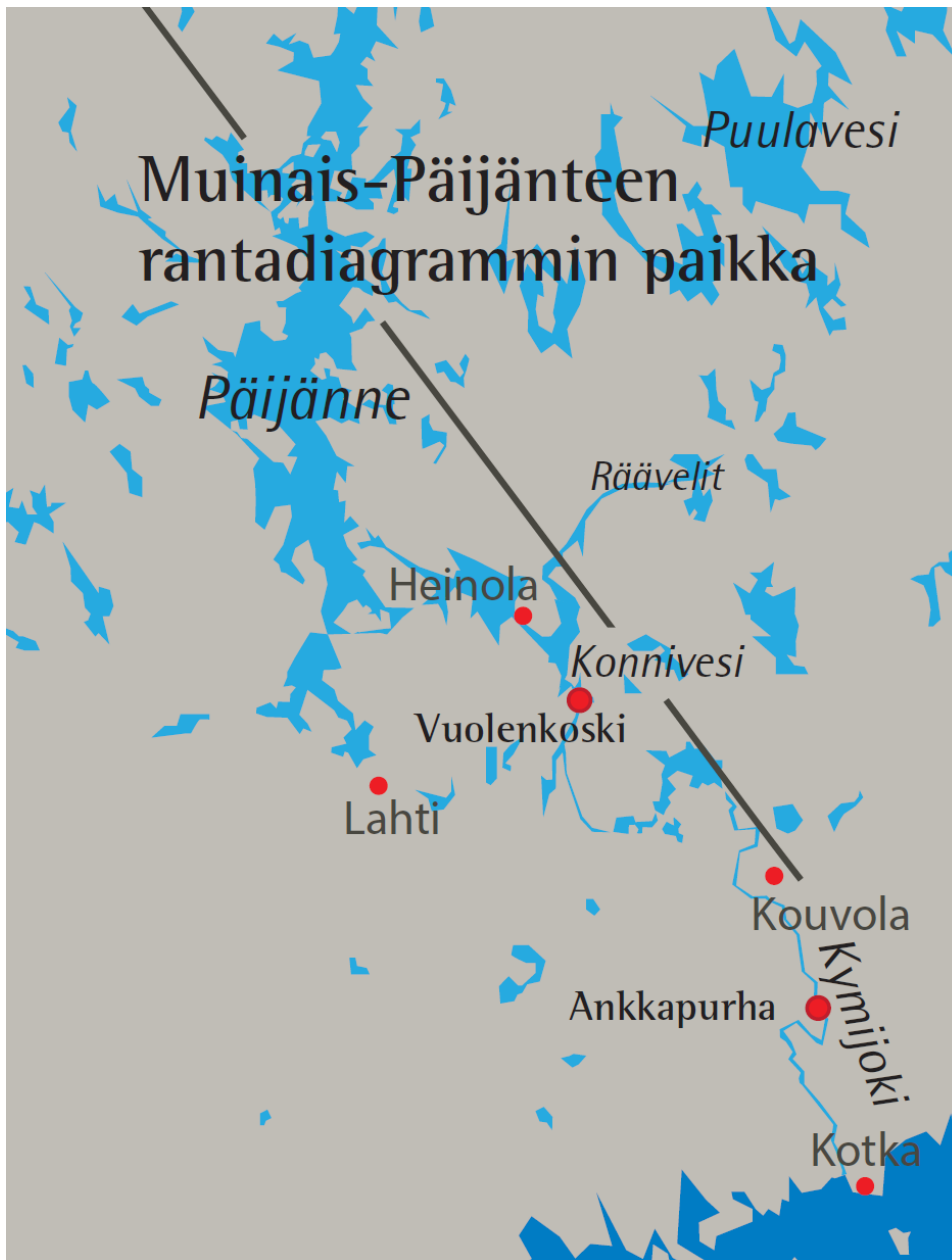

Kuva Matti Hakulinen

Konniveden Haukkavuori profiilikallioineen. Maalaus on keltaisen nuolen kohdalla noin viiden metrin korkeudella vedenpinnasta.

Maalausten ikää on arvioitu välillisesti Konniveden vesistöhistorian perusteella, koska Suomen kalliomaalausten ikää ei toistaiseksi voida suoraan määrittää. Usein kalliomaalauksia pidetään rantasidonnoisina. Tämä on perusteltua ja se on lähestymistapa tässäkin kirjoituksessa, vaikka oletamus on monessa mielessä ongelmallinen. Näitä ongelmia olen tarkemmin käsitellyt aiemmissa kirjoituksissani (Hakulinen 2011, Hakulinen 2012).

Muinais-Päijänne kuroutui Ancyclus-järvestä noin 9500 vuotta sitten. Tällöin sen lasku-uoma oli pohjoisessa aluksi Kärnäkoskella ja myöhemmin Pihtiputaalla. Epätasaisen maankohoamisen seurauksena vedenpinta kohosi jatkuvasti lasku-uoman etelä- ja kaakkoispuolella. Noin 7500 - 7000 vuotta sitten Muinai-Päijänteen ja Suursaimaan vedenpinta olivat lähes samalla tasolla. Tällöin ne muodostivat Keski-Suomen suurjärven. Suurjärven vedenpinta kohosi erityisesti etelässä ja kaakossa. Noin 7000 vuotta sitten nouseva vesi ylitti ja mursi Heinolan harjun. Vedet virtasivat Heinolan kautta Konnivedelle ja muokkasivat Konniveden Vuolenkoskea. Syntyi nykyisen kaltainen Kymijoki, joka laskee Suomenlahteen Inkeröiden Ankkapurhassa.

Konniveden maalauksen ikää arvioitaessa on usein arvioitu Päijänteentien purkauksen aiheuttaman tulvan kestäneen vain lyhyen aikaa (Kivikäs 2005, s 15). Timo Miettinen on arvioinut tämän tulvan kestoksi vuoden tai pari (Miettinen 2003). Haukkavuoren (83 m) ja läheisen Rautakankaanvuoren ylimmät kuvat (83 m) olisi näin voitu tehdä lyhytaikaisen tulvan aikana ja sen ikä olisi siten käytännössä sama kuin Heinolan harjun murtumisella eli noin 7000 vuotta. Tässä kirjoituksessa mainitut vuodet ovat ns. kalenterivuotia vuodesta 1950.

Konniveden ja sen ympäristön vesistöhistoriasta on erilaisia käsityksiä. Kokoavaa tutkimusta sen alueen, joka jää Ensimmäisen Salpausselän, valtatie 5 (Heinola- Mikkeli) ja valtatie 15 (Kouvola – Mikkeli) rajaamaksi ei ole tehty. Siellä on lukuisia keskikokoisia järviä, joiden laskukynnykset ovat lähes samassa tasossa. Mosaikkimaisesti rakentuvan järviyhmän järviä erottaa usein toisistaan matalat kannakset. Joillakin järvillä kuten esimerkiksi Ylä-Räävelillä on voinut olla samanaikaisesti kolme eri lasku-uomaa. Maanpinnan epätasainen kohoaminen on menneinä aikoina voinut jakaa virtauksia vesistöjen välillä tavalla, joka vaatisi yhtenäisen tutkimuksen. Järvi-Suomi on lähes

tasaista, monet järvet ovat korkeudella 75 - 80 m, joten pienetkin erot kynnysten korkeudessa vaikuttavat järvien laajuuksiin ja ajoituksiin merkittävästi. Harjuihin syöpyneiden kynnysten paikalla olleen maanpinnan korkeutta ei voida jälkikäteen määrittää kuin suurpiirteisesti. Alueen erityispiirre on Muinais-Päijänteen ja Suursaimaan lasku-uomien muuttuminen noin 7000 – 6000 vuotta sitten, jolloin nämä vedet virtasivat tätä kautta. Päijänteen lasku-uoma jäi pysyväksi, mutta Suursaimaan vedet kääntyivät pois Vuoksen syntyessä.

Pitäydyn kirjoituksessani lähinnä olemassa oleviin käsityksiin. Arvioin, että Konnivedellä mahdolliset uudet tutkimustulokset eivät tule olennaisesti muuttamaan tässä kirjoituksessa esitettäviä käsityksiä nykyisen kaltaisen Kymijoen synnyn aikaisista vedenpinnan korkeuksista.

Virtaus kääntyy ja harjanteet murtuvat

Konniveden nykyinen keskivedenpinnan korkeus on 77,4 m. Vedenpintaa on alennettu noin 1,7 metriä vuonna 1830 (Seppovaara 1988). Myöhemmin vedenpintaa nostettiin 1950-luvulla voimalaitosrakentamisen yhteydessä noin metrillä. Luonnontilaisen järven keskivedenpinnan korkeus oli siten, noin 78 m. Se on lähtökohta kalliomaalausten teon aikaisten vedenpintojen korkeuksien arviointiin. Ennen 1800-luvun vedenpinnan alentamista Konniveden, Ruotsalaisen ja Ala-Räävelin vedenpinnat olivat lähes samalla tasolla.

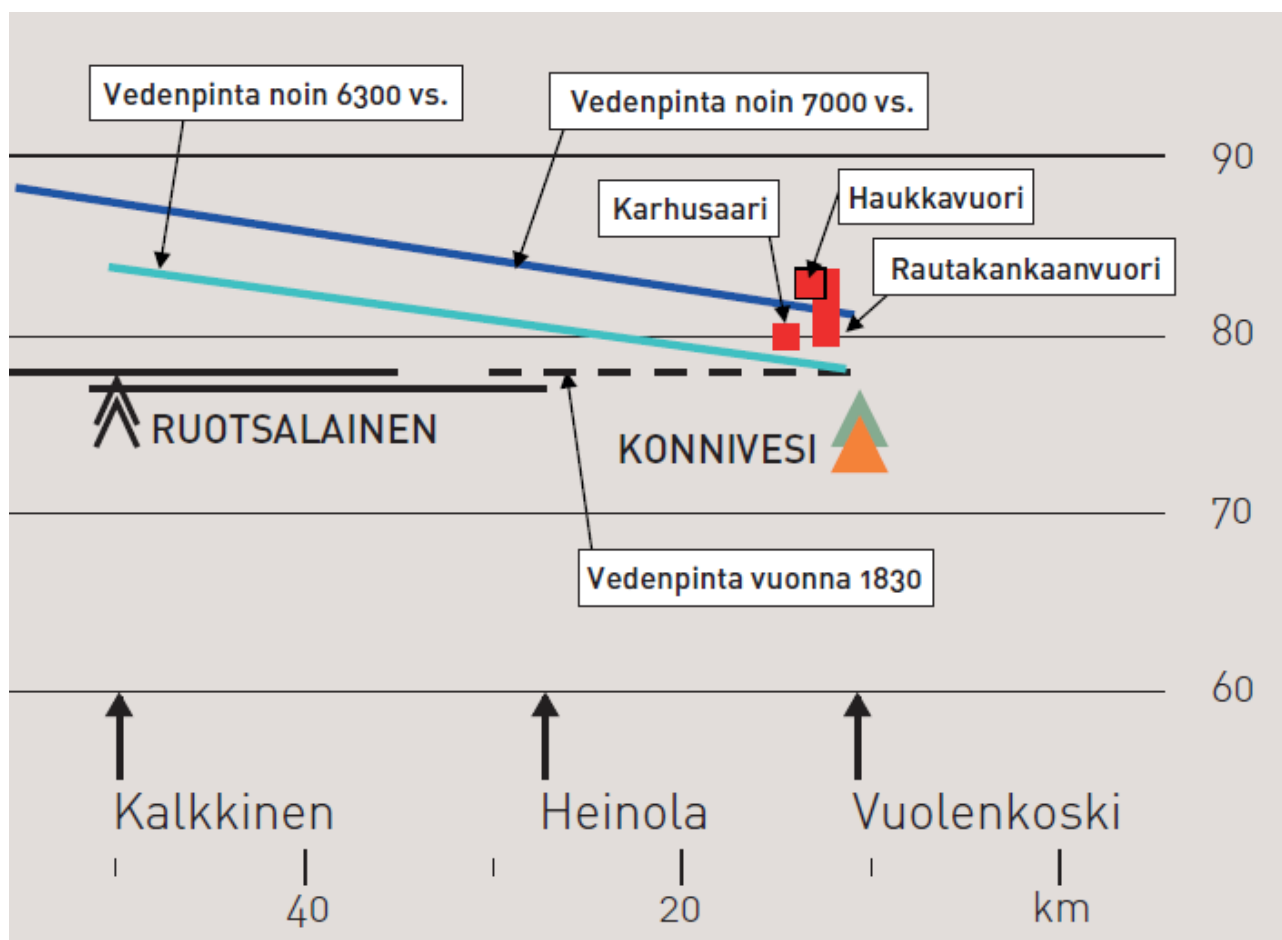
Kirjoitukseni vesistöhistoriasta perustuu lähinnä Matti Saarniston tutkimuksiin (Saarnisto 1971) ja lisäksi päätelmiini lähinnä muinaisten uomien vesimääristä. Keskeinen asia on tällöin tiedostaa se, että Konniveden kautta virtasivat Heinolan harjun murtuessa sekä Päijänteen, että Saimaan valuma-alueen vedet. Aikaisemmin ovat Päijänteen purkautumista Kymijokeen tutkineet mm. Tolvanen, Ramsay, L Aario ja R Aario.

Ennen Heinolan harjun murtumista oli Vuolenkosken virtaama vähäinen, keskimäärin noin 20 m³/s. Kun Muinais-Päijänne mursi Heinolan harjun, valtavat vesimassat muokkasivat myös Vuolenkoskea. Muinais-Päijänteen vedenpinnan nopea noin 3 -4 metrin aleneminen lienee vakiintunut muutamassa vuodessa. Koska Kymijoen kautta virtasivat myös Suursaimaan vedet, virtaama oli suuri - vähintään noin 800 m³/s ja alussa paljon enemmänkin -, Konniveden vedenpinta jäi aluksi 1800-luvun alun luonnontilaiseen vedenpintaan nähden korkealle.

Saimaan valuma-alue on lähes kolminkertainen Päijänteen valuma-alueeseen verrattuna ja virtaamat siten myös samassa suhteessa noin kolminkertaiset. Nykyisin Päijänteen keskivirtaama on noin 200 m³/s ja Saimaan vastaavasti noin 600 m³/s. Tavanomaisena vuotena Päijänteen ja Saimaan yhteinen keskivirtaama on siten noin 800 m³/s. Kun vedenpinta Päijänteellä nousi sateisena vuonna 1899 lähes kaksi metriä keskivettä korkeammalle, oli Päijänteen huippuvirtaama noin 535 m³/s eli vieläkin vähemmän kuin Saimaan ja Päijänteen yhteinen keskivirtaama (800 m³/s).

Nykyinen Päijänteen kynnys on Kalkkisissa ja siellä maankamara on erilainen kuin Vuolenkoskella. Kuitenkin voidaan varovaisesti arvioida, että Suursaimaan vesien 600 m³/s lisäys Konniveden ulosvirtaamaan olisi nostanut vedenpintaa Konnivedessä noin 2 – 2,5 metriä eli tasolle noin 80 – 80,5 m (myöhempi luonnontilainen 78 m). Sateisina vuosina vedenpinta olisi ollut vielä selvästi korkeammallakin, ehkä tasolla 81 – 81,5 m. Arvioimani

vedenpintojen keskimääräiset korkeudet (MW) on esitetty kuvassa. Vedenpinnan korkeusarviot ovat likimääräisiä.

Konniveden arvioidut vedenpintojen korkeudet ja kalliomaalaukset.

Vedenpinta aleni vähitellen myöhemmälle luonnontilaiselle tasolle 78 m sitä mukaan kuin Suursaimaan vedet löysivät uuden lasku-uoman Ristiinassa ja virtaama siellä maan epätasaisen kohoamisen vuoksi kasvoi ja Suursaimaan ja Muinais-Päijänteen välisellä Pielaveden kynnyksellä vastaavasti väheni.

Konniveden vedenpinnan tasoittuminen myöhemmälle luonnontilaiselle tasolle tapahtui noin 6300 vuotta sitten, kun Suursaimaan Pielaveden kynnyksen korkeus nousi vedenpinnan yläpuolelle ja vesien virtaus Suursaimaalta Muinais-Päijänteeseen samalla loppui. Saimaan vedet ovat voineet virrata myöhemminkin Ristiinasta Mäntyharjun ja Rääveleiden kautta ainakin osin Vuolenkoskelle. Tämän selvittäminen vaatisi lisätutkimista

Konniveden maalausten ajoitus

Konniveden vedenpinta nousi Heinolan harjun murtuessa ja oli Kymmijoen synnyn aikana korkeimmillaan. Lyhytaikainen murtumiseen liittyvä vedenpinnan noin 2 – 3 metrin vedenpinnan aleneminen tapahtui muutamassa vuodessa. Vedenpinta jäi kuitenkin verrattain korkealle tasolle muutamaksi sadaksi vuodeksi. Tätä ei ole aikaisemmin otettu riittävästi huomioon kalliomaalausten ikää arvioitaessa (Miettinen 2003, Kivikäs 2005). Kun Suursaimaan vedet siirtyivät virtaamaan Ristiinan Matkuslammen ja myöhemmin Lappeenrannan Kärenlammen uomia pitkin, Vuolenkosken kautta virtaava vesimäärä vähitellen väheni. Tämä merkitsi Vuolenkoskella vedenpinnan alenemista.

Vedenpinta Vuolenkoskella oli noin tasolla 80 – 81 m satoja vuosia. Koska Konniveden Haukkavuoren maalaus (83 m) ja Konniveden Rautakankaanvuoren ylimmät kuvat (83 m) ovat lähellä Vuolenkoskea, ne on voitu tehdä vedenpinnan tuntumassa useiden satojen vuosien ajan aikavälillä 7000 – 6500 vuotta sitten. Kyse ei siis ole lyhytaikaisesta korkeintaan muutaman vuoden ajanjaksosta.

Asikkalan Patalahden maalaus (86,5 m) on noin 30 kilometrin etäisyydellä Vuolenkoskelta luoteeseen, jossa maankohoaminen on Vuolenkoskea suurempaa. Kun otetaan huomioon tämä maankohoamisero, voidaan arvioida että myös Patalahden maalaus on tehty samoihin aikoihin Konniveden ylimpien maalausten kanssa.

Rautakankaanvuoren (79 – 83 m) alimmat kuvat ja Karhusaaren (80 m) kalliomaalaukset on voitu tehdä vasta selvästi myöhemmin.

Kirjoituksen otsikon kysymykseen ei ole yksiselitteistä vastausta. Kun maalausten iät arvioidaan nykyisin – suoran ajoitusmenetelmän puuttuessa – pitkälti rannansiirtymisen perusteella, on Konniveden Haukkavuoren hirvi, ellei vanhin niin yksi vanhimmista maalauksista Suomessa.

Kiitän Eero Siljanderia retkiseurasta ja kirjoitusta kehittäneistä kommentteista.

Vuolenkoski ja Konniveden kalliomaalaukset.

Kuva Matti Hakulinen

Konniveden Rautakannanvuoren maalaukset. Ylin maalaus on keltaisen nuolen kohdalla noin viiden metrin korkeudella vedenpinnasta. Alimmat maalaukset ovat noin neljä metriä alempana.

Kirjallisuutta:

Aario, L. (1936). Entwicklung des südlichen Vor-Päijännesees, Fennia 62.

Aario, R. (1965). Development of ancient Lake Päijänne and the history of the surrounding forests – Ann.Acad.Sci. Fennicae A III. Käsittelee Heinolan ja Vuolenkosken aluetta s.176 - 180.

Hakulinen, M. (2011). Saimaan kalliomaalausten ajoitus vaihtoehtoisen rannansiirtymiskronologian perusteella. Muinaistutkija 2/2011.

Hakulinen, M. (2012). Saraakallio vai Astuvansalmi - kumpaa maalattiin ensin? Hiisi-lehti 2:2012.

- Hakulinen, M. (2012). Suursaimaa – Hiekkarantojen elämää 6000 vuotta sitten.
- Kivikäs, P. (2005). Kallio, maisema ja kalliomaalaus, 2005.
- Matiskainen, H. (1979). Päijänteen erkeologinen rannansiirtymiskronologia, Lahden museo- ja taidelautakunta, tutkimuksia XVI/1979.
- Miettinen, T. (2000). Kymenlaakson kalliomaalaukset.
- Miettinen, T. (2003). Kymenlaakson juuret, Kymenlaakson liitto.
- Poutiainen, H. (2009). Pyyntikulttuurin kalliomaalauksia Hämeessä. Teoksessa Hirviveneestä hullukaaliin, Muinaisuskemukset arkeologisen aineiston tulkinnassa, Päijät-Hämeen tutkimusseura ry.
- Ramsay, W. (1936) Forn-Päijännes isobaser. Fennia 47.
- Saarnisto, M. (1971) The upper limit of the Flandrian transgression of Lake Päijänne – Comment. *Physicomath* 41: 149 -170.
- Seppovaara, O. (1988). Kymijoki, virran kohtaloita vuosiatojen saatossa. Kymijoen vesiensuojeluyhdistys.
- Tolvanen, V. (1922) Der Alt Päijänne. – Fennia 43.